

ter anketiranjem kmetov smo želeli opredeliti najnovejše procese v pokrajini, ki se odražajo v rabi tal. V raziskavo smo neposredno vključili 189 kmetij, po ocenah skoraj tretjino vseh aktivnih v občini ...».

Pri tem avtorica izpostavlja naslednje dileme prostorskega razvoja širšega območja Ljubljane in kmetijstva: Kakšen je trenutni položaj kmeta v Mestni občini Ljubljana? Katere kmetije so glede na pridelovalno usmeritev ter demografske in socioekonomske značilnosti še vnaprej sposobne opravljati svojo dejavnost? Katera območja občine so z vidika kmetijstva bolj perspektivna? Kateri tipi kmetij so okoljsko sporni in kje se kažejo glavni konflikti med kmetovanjem in okoljsko pomembnimi naravnimi viri? Kakšna je tržna naravnost obstoječih kmetij in kakšne vizije imajo kmetje o bodočem razvoju kmetijstva? Kateri mehanizmi in dejavniki odločilno vzpodbujajo oziroma zavirajo nadaljnji razvoj kmetijstva v Mestni občini Ljubljana? Ali Ljubljančani potrebujejo kmete v mestu in neposrednem zaledju?

Obravnava vsebine je razčlenjena na pet poglavij: Kmetijstvo v Ljubljani, Stanje in težnje v razvoju kmetijstva, Navzkrižja med naravnimi viri in kmetijsko rabo, Razvojni potenciali in perspektivnost kmetij ter Prihodnja umestitev kmetijstva v razvoj Mestne občine Ljubljana. Sledi jim daljši povzetek v angleškem jeziku.

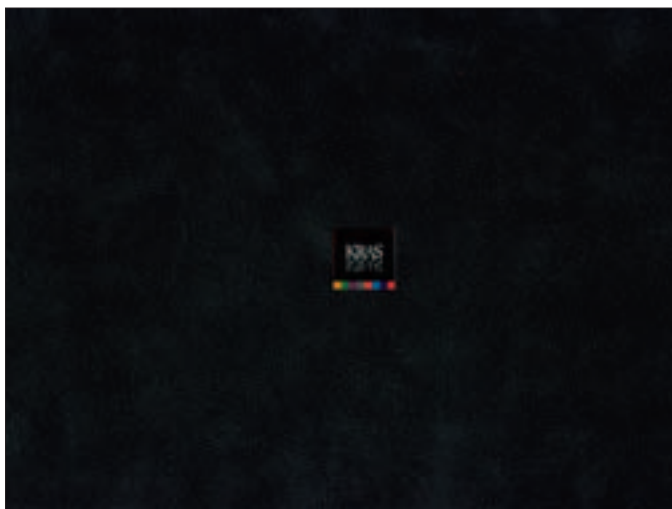
Naj kot zanimivost omenim, da avtorica kot glavna razvojna potenciala izpostavlja trženje kmetijskih pridelkov in zelenjadarstvo, še zlasti tisto, vezano na pridelavo v zaščiteneh prostorih oziroma rastlinjakih. Nekoliko presenetljiva je ugotovitev, da delež ljubljanskih zemljišč v rastlinjakih dosega vsega 4,5 % vseh slovenskih, delež tovrstnih ljubljanskih pridelovalcev pa je kar 14 %. To kaže na manjšo specializiranost ljubljanskih pridelovalcev v intenzivno zelenjadarstvo, obenem pa razkriva, da se zaradi ugodnih prodajnih možnosti vrtnin številni kmetje vsaj v manjši meri odločajo tudi za gojenje vrtnin. Razveseljivo je, da se je okoljska ozaveščenost tovrstnih pridelovalcev v zadnjih nekaj letih opazno izboljšala.

Drago Kladnik

Valerija Babij, Mauro Hrvatin, Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Žiga Kokalj, Blaž Komac, Oto Luthar, Janez Mulec, Bojan Otoničar, Franci Petek, Metka Petrič, Andrej Seliškar, Miha Pavšek, Mimi Urbanc, Klemen Zakšek, Nadja Zupan Hajna (uredniki):

Kras: trajnostni razvoj kraške pokrajine

Ljubljana 2008: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC, 337 strani, 499 fotografij, 48 preglednic, ISBN 978-961-254-096-8



Kulturno pokrajino, ki predstavlja preplet narave in človeka, je treba obravnavati celostno. Dejstvo je, da naravnogeografski dejavniki določajo zmogljivost okolja in dajejo temeljni okvir pokrajine, na katero se veže določena raba prostora, način življenja prebivalcev, kmetijske in gospodarske dejavnosti ter smeri razvoja, kar sprožajo določene obremenitve okolja. Mišljenje, da naravo najbolje ohranjamo z odstranitvijo človeka, ne zdrži, saj depopulacija območja ter opuščanje tradicionalne rabe prostora povzročata zaraščanje obsežnih površin z gozdom, kar vpliva na zmanjševanje biotske raznovrstnosti. Univerzalnega recepta, kako trajnostno razvijati pokrajine, ni. Varovanje sleherne pokrajine mora temeljiti na skladnem upoštevanju vseh treh vidikov trajnostnega razvoja (okoljskega, gospodarskega in socialnega), znotraj katerega je na ekološki tehtnici treba dosegati optimalno ravnotežje.

Vse to so imeli v mislih avtorji izvirne znanstvene monografije Kras – trajnostni razvoj kraške pokrajine, ki nakazuje večplasten odgovor na vprašanje, kako usmerjati trajnostni razvoj in obravnavanem območju. Kompleksnost vsebine narekuje usklajeno interdisciplinarno delo različnih strokovnjakov, kar omenjena monografija brez dvoma tudi dosega. Lična monografija je nastala na podlagi raziskav projekta Centra odličnosti F.A.B.R.I.C.A., znotraj katerega so preučevali strategije trajnostnega razvoja kraške pokrajine. Monografija je vsebinsko razdeljena na osem samostojnih sklopov.

Prvi sklop so prispevali sodelavke in sodelavci Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU ter Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU in predstavlja kamnine kot temeljne pokrajinske prvine, ki vplivajo na površje, relief in nastanek tal. Na obravnavanem območju večino površja predstavljajo zakrasele karbonatne kamnine, na katerih so se razvile značilne podzemeljske in površinske kraške oblike ter podzemeljski vodni odtok. Le-ta ima zaradi dobre prepustnosti kraških kamnin nizko samoočiščevalno sposobnost in je zato občutljiv za različne oblike onesaženja. Manjši del obravnavanega območja gradijo vododržne flišne kamnine, za katere je značilen majhen delež infiltracije padavinske vode v podlago, zato so občutljive na erozijo. Zaradi navedenega, je treba posege v ranljivo kraško pokrajino skrbno načrtovati.

Sledi sklop o vodi, ki so ga pripravili na Inštitutu za raziskovanje krasa ZRC SAZU. Obravnava značilnosti in naravne ranljivosti kraških vodonosnikov, ki jih določa velika prepustnost, raznovrstnost načina pretakanja ter največkrat neznane smeri odtekanja voda v podzemlju. Dodana vrednost sklopa je predstavitev celostne metodologije Slovenski pristop. Gre za izpopolnjen pristop za ocenjevanje naravne ranljivosti in tveganja za onesaženje, prilagojen posebnostim slovenskega krasa, ki so ga razvili na Inštitutu za raziskovanje krasa ZRC SAZU. Omenjeni pristop vključuje kartiranje naravne ranljivosti podzemne vode ali vodnega vira in kartiranje obremenjevalcev.

Tretji sklop nas seznanja z naravo oziroma natančneje z biodiverzitetno flore, favne in vegetacije kraškega sveta. Kraški svet predstavlja eno izmed »vročih« točk biotske raznovrstnosti na svetu, ki pa se zaradi opuščanja tradicionalne rabe prostora zmanjšuje. Z vidika biodiverzitet so predstavljeni naslednji značilni življenjski prostori kraške pokrajine: gozd, suha travišča, mokrotni travniki, kali in lokve, skalne razpoke, melišča in kamnite trate, kmetijska pokrajina (njive, sadovnjaki, vinogradi) in kraške jame.

Predmet četrtega sklopa, ki so ga raziskovali na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU predstavlja rabo tal obravnavanega območja. Avtorji so preučevali razmerja med temeljnimi zemljiškimi kategorijami nekdaj in danes ter ugotavljali smer sprememb rabe tal in njeno intenzivnost. Na obravnavanem območju se je tradicionalna raba tal v zadnjem stoletju bistveno spremenila – sledimo intenzivnemu procesu zaraščanja pašnikov in travnikov, zmanjšal pa se je tudi delež njiv, vinogradov in sadovnjakov. Posledično to pomeni zmanjševanje pokrajinske pestrosti, kar zopet vodi tudi v zmanjševanje biotske pestrosti.

Sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU so pripravili tudi peti sklop, ki z različnih vidikov osvetljuje prebivalstvo kot eno najpomembnejših sestavin kulturne pokrajine. Spreminjanje strukture prebivalcev močno vpliva na pokrajino in je eden ključnih dejavnikov (ne)ohranjanja kulturne in naravne dediščine ter tudi socialnega, gospodarskega in ekonomskega razvoja.

Šesti sklop govori o kulturni dediščini. Avtorji tega sklopa so najprej analizirali izvor, stilne značilnosti in ključne elemente kraške arhitekturne dediščine ter organizacijo prostora. Sledi razmišljanje o degradaciji kraške stavbne dediščine, ki je bilo najbolj intenzivno v obdobju med 1950 in 1990. Ker

je dediščina nekaj živega in se z razvojem družbe spreminja, se ključno vprašanje nanaša na premislek o tem ali je bolje prenavljati obstoječe, ali razvijati novo arhitekturo, z upoštevanjem elementov, ki soustvarjajo identiteto prostora. Avtorji se zavzemajo za ustanovitev medinstitucionalne interdisciplinarne raziskovalne, razvojne, skupine, ki bo na podlagi obstoječega znanja izdelala strateški načrt za varovanje kraške arhitekturne dediščine.

V okviru sklopa turizem, ki je nastajal na Inštitutu za raziskovanje krasa ZRC SAZU, je predstavljen jamski turizem in njegov vpliv na podzemeljsko okolje in združbe. O jamskem turizmu lahko govorimo že od 17. stoletja dalje, sodobni organizirani jamski turizem pa se je razvijal od začetka 19. stoletja. Med naše najlepše jame svetovnega pomena sodijo Škocjanske jame, ki so kot edini spomenik v Sloveniji že od leta 1986 vpisane v UNESCO-vo listo svetovne dediščine. Avtorji so pripravili smernice in omejitve za trajnostni jamski turizem, ki zadevajo tako ureditev površja pred vhomom v jamo, kot tudi ureditev prehajalnih poti in električne napeljave v sami jami.

Zadnji sklop je namenjen rabi obnovljivih virov energije. Preučevali pa so ga na Inštitutu za prostorske in antropološke študije ZRC SAZU ter v podjetju Trimio d. d., kot najprimernejši vir za izbrano območje pa avtorji izpostavljajo sončno energijo. Le-ta omogoča razpršeno rabo, pri kateri v občutljivi kraški pokrajini ni treba graditi velikih sistemov, saj si gospodinjstva energijo za lastno uporabo lahko priskrbijo sama. Vendar pa avtorji opozarjajo, da je pri namestitvi sončnih celic in sprejemnikov treba upoštevati kraško kulturno pokrajino, še posebno arhitekturno zanimiva stara jedra kraških vasi.

Predstavljena monografija je pregledna, sistematična in široko zasnovana. Da gre za vsebinsko izjemno raznoliko in slikovno bogato delo pove dejstvo, da je pri vsebini sodelovalo kar 50 uglednih raziskovalk in raziskovalcev z različnih znanstvenih področij, 6 kartografov ter prek 60 fotografov. In čeprav delo načrtovalcem razvoja, tako na lokalni kot tudi nacionalni ravni, daje dovolj relevantnih podatkov za pripravo trajnostnega okoljskega, ekonomskega, urbanega in socialnega razvoja kraške pokrajine, bi bilo dobrodošlo še sklepno poglavje, ki bi sintetiziralo posamezne ugotovitve in v katerem bi že bile podane konkretne smernice ter priporočila za doseganje trajnostnega razvoja. Čeprav je knjiga izvirno znanstveno delo, je napisana dovolj razumljivo, da bo zanimiva tudi za širšo javnost; ne nazadnje tudi za tiste, o katerih govori.

Mateja Šmid Hribar

Matej Vranješ:

Prostor, teritorij, kraj: produkcije lokalnosti v Trenti in na Soči

Knjižnica Annales Majora

Koper 2008: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Založba Annales, 286 strani, 2 preglednici, 12 fotografij, ISBN 978-961-6732-00-0

Založba Annales s svojo razvejeno in ustvarjalno publicistično dejavnostjo bogati področje humanističnega in družboslovnega znanja v Sloveniji. S področja geografije oziroma sorodnih ved je monografija z naslovom Prostor, teritorij, kraj: produkcije lokalnosti v Trenti in na Soči. V središču obravnave je pojav družbene prostorskeosti, ki se oblikuje skozi kulturno pokrajino, teritorialnost, lokalnost in izkustvo/občutje kraja. »... *Knjiga v slovensko geografsko in antropološko okolje prinaša nova spoznanja, poglede in koncepte in odpira nekatera izrazito aktualna vprašanja glede sodobnih odnosov med družbo/kulturo in prostorom*...«, je zapisal Bojan Baskar v recenziji.

Monografija se vsebinsko deli na dva enakovredna dela: teoretičnega in etnografskega. Prvi je razdeljen na tri sklope glede na osrednje koncepte preučevanja: prostor, teritorij, kraj, ki jih v oziru sledečega etnografskega dela poskuša opredeliti in medsebojno razmejiti. Koncept prostora se nanaša na družbeno prostorskeost, pri čemer se osredotoča na kulturno pokrajino, kot je razumljena z vidika posameznika oziroma družbene skupine. Koncept teritorialnosti je opredeljen z razmerjem med prostorskim prisvajanjem in s tem povezanim družbenim razmejevanjem, lokalnostjo in izkustvom kraja. Slednjemu je namenjeno samostojno poglavje.